

DEBUTANTER

I Örnen och Kråkans senaste poesipod, om ”läget i den svenska poesin”, konstaterades att poesin just nu saknar dominerande trender. Iakttagelsen bekräftas även i debutantutgivningen. I veckan upplaga recenserar Örnen och Kråkans redaktör Edith Söderström fyra ytterst olika debutanter Ylva Falkenheim (f. 1973), Helena Lie (f. 1975), Ellen Nordmark (f. 1998) och Axel Winqvist (f. 1991).

Är man av åsikten att samtiden i all sin fragmenterade prakt kan vara svår att ringa in gör vårens poesidebutanter inget för att dementera bilden. Det drar i alla riktningar såväl till form som innehåll – från våldsfantasier till terapeutisk självhjälp, från tematisk stringens till uppbrutet formsökande, från antidikt till rimbaudesk poplyrik.

Konstnären och litteraturkritikern Helena Lies debut *Genealogi* är som titeln antyder en uppgörelse med familjearvet och sällar sig till det som av somliga kommit att klassas som *traumapoesi*, tematiskt sammanhållen diktning med utgångspunkt i personligt sorgearbete.

Den korta men koncisa samlingen på femtiosju sidor, är enkelt men omsorgsfullt formgiven. En svart siluett av en trädkrona sedd underifrån pryder omslaget i djup, grönblå ton. Texten som träder fram på den äggvita, perfekt papperstjocka sidan är sparsmakad, luftig, vilsam för ögat, men också gles och ödslig, förebådande det tema av sorg och arvsynd som genomsyrar diktsamlingen:

att inte begå arv

tugga den ärvda väven

tvinna trådarna

brodera ett knastrande alfabet

för det uppdiktade landet

hon säger det bara hände

jag är utan skuld säger hon

vad lik du är

detta är vad jag har

Diktjaget har, som jag läser det, brutit en ond cirkel – det har valt bort kontakten med sitt ursprung, men plågas i sviterna av sin handling: ”*gå ur / det sjunkna förbundet / eller gå tillbaka / kvävans stilla rum*”. Skräcken för det som inom psykoterapin kallas för ”upprepningstvång” genomsyrar texten. Den fysiska likheten med de som satt diktjaget till världen blir ett omen, en förutsägelse om andra, mörkare likheter: ”*Lägger mig tillrätta utanför minneskapseln. / Jag måste aldrig bli lik.*”

Lie skriver lätt och spänstigt, med öga för vad som kvalificerar sig för pappret. Hon har en mjuk språkmelodi och texten är full av kittlande, ljudliga kopplingar mellan orden. Dikterna är därtill effektivt utrensade på överord, vilket stundom skapar täta diktrader. Men att skriva fram smärta är svårt. I Lies diktning upplever jag att avsändarens ”sanning” blir allt för tongivande, tyvärr på bekostnad av den konstnärliga gestaltningen. Som att poeten tänkt sig att den privata känsloupplevelsen på rena styrkemeriter skulle transkribera sig in i dikten. Denna hållning avspeglas bland annat i bildspråket som kan karaktäriseras som lite lojt: Askträdet för släkthistorien, svart brodyr för arvsynen, fågelredet för familjeenheten. Bilder så givna, att de liksom går en förbi.

Mest påtagligt blir det dock om man ser till diktsamlingen som helhet (diktjagets resa från sorg till acceptans) som jag menar ensidigt uppehåller sig kring ett slags mörkerältande. Nog så spännande för den som ligger på terapisoffan, men mindre för den som står vid sidan av. Jag ges aldrig mer än vaga antydningar om det ursprungstrauma som utlöste diktjagets reaktion, vilket gör att texten sluter sig, förlorar intresse för mig.

Så är det också först i slutstrofen, när diktjaget bestämmer sig för att gå vidare, när diktens fokus skiftar från traumabearbetning till acceptans som samlingens underliggande sorgestråk når fram och in:

En framdrömd öm näckrosplats.

Vad lik du är säger de.

Blad efter blad att bläddra.

Jag rensar ut redet.

/ny sida/

Vi är bara linjer som sköt ut ur samma punkt.

Också stockholmsbaserade Ylva Falkenhems debutsamling har en tematisk ingång. *Lårskåra* kan närmast beskrivas som en sexuell våldsfantasi dragen till sin yttersta spets.

I den första sviten "skuldrad" får vi ta del av en sexakt mellan diktjaget och tre män: "*de lägger mig tillrätta, drar mina ben isär och den enes / intrång blir den andres syn*". Dikterna är expressionistiska, grafiska. Upphetsningen påtaglig men det är, förstår vi, inte kroppens extas som diktjaget söker utan snarare en slags jagupplösning: "*det självklara. jag måste se in i deras ögon. måste själv / bli sedd för att upphöra*".

I den följande sviten "huddräkt", höjs insatsen ytterligare. Diktjaget underkastar sig ett "du" som vet hur man fullföljer kontraktet:

**en snabb skiftning av din andning. en enkel armrörelse
nävar spänner över min hals. senor. tänjer
bröstkorgen häver. spårar din självklarhet
villiga
vackra jag
vet att jag äntligen tillhör**

Diktjaget viker inte en tum. Låter motparten genomföra, slutföra: "*varje slag ett gäckande / varje näve en återkomst / det finns bara ett slut*". I den tredje delen "lårskåra", ligger så diktjaget utslaget, död. Och kanske är detta den verkliga sällheten att försiktigt få baxas ut i trädgården. Ömsint. Inte längre levande, utslocknad. Ihjälslagen, ihjälknollad. För att slutligen förmultna, åter bli till jord som det beskrivs i den avslutande "eftermäle": "*det som upphört vara kött droppar och segar sig ner. / möter jord. silar. skapar nya former*".

Falkenhems språk är sirligt organiskt vilket effektivt kontrasterar diktsamlingens brutala innehåll. Det skapar poetisk spänning. Likaså finns det något intressant i diktjagets euforiska fantasiutlevelse ställt mot det grafiska våldet. På ett djupare plan famlar jag emellertid i min förståelse av denna debutsamling. Vad är det poeten vill säga – har vi att göra med en inverterad feministisk appell, en vredesmåttad utsaga om det allomfattande kvinnovåldet? Eller är det rätt och slätt en närstudie i självutplåning,

underkastelse, masochism? Texten ger mig inga ledtrådar. Jag kan så klart förstå poetens val att vara orubblig i sin konsekvens. Det sakliga, konkreta blir en del av motivet, det visar på den raka resan nedåt mot nollpunkten. Samtidigt gör det dikterna märkligt klanglösa, prosaiska nästan. *Lårskåra* alluderar aldrig till något större, bortom den jagupplösande fantasin varför den heller inte griper tag.

Tillvaro, vardag, varande. Skriva dikter, resa runt i världen, knulla, röka gräs. Diktsamlingen *Det vackra och det fula* av Axel Winquist gör en poäng av att ocensurerat redogöra för tillvaron i smått och stort. På så sätt går den på tvärs med den stora tematiska trend inom poesin som vi sett exempel på ovan. Bara titelns användande av det mest slitna av ordpar är som ett upproriskt finger till alla snygga och strama diktsamlingstitlar. Om inte, så i alla fall en ironisk blinkning till sig själv. Det gäller också omslaget – ett grällt ljussatt fotografi av ett trancherat hjärta vilandes på en rosbladsbädd – som hämtat ur ett reklamutskick från Lidl.

Och ja, det är både vackert och fult i Winqvists diktning. Språket är prosalätt, det drar åt pop-lyriken i riktning bort från det högtravande. Anekdotiska episoder, erotiska minnen, barndomsbilder blandas med naturskildringar. Så här ser en typisk strof ut:

**man måste älska nyckfullheten
hur skönt det är att leva med en kuk i röven,
handla sina måltider på seven eleven
i glimrande städer
med snigelspår i drömmen
/.../**

Poetens naturlyriska inslag känns medvetet yxiga, ta rader som: *"kalvars skinn / soppans lök / kadaver med springande puls"*. Är det humor? En drift med poesin? Svårt att säga. Några egentliga nycklar till poetens estetiska hållning, gives icke. Det kitschiga omslaget, samlingstiteln och rader som: *"jag vill försöka skildra det på riktigt / mitt liv. mina bilder"*, blir på sin höjd till indicier. En antydning om en subversiv avsikt. Det skapar en osäkerhet som lägger sig mellan mig och texten. Jag kämpar också med dikternas längd. De bara fortsätter, pendang efter pendang så att de enskilda radernas bildverkan urvattnas, drunknar.

Samtidigt bidrar det i viss mån till diktens dåsiga, haschrökta kvalitet. Kanske handlar den fulsnygga stilen slutligen om att förmedla en varats lätthet. En livshållning som flyter lite ovanpå, som ville Winqvist vara en Arthur Rimbaud för vår tid. I likhet med den franske tricksterskalden har Winqvist en förmåga att skriva fram sin egen sex-appeal på ett på en gång gäckande och fjäderlätt vis. Mötena med *random dudes* glimrar vemodigt genom verket. Ibland när poeten vågar förtäta och utelämna, blir det riktigt fint:

**i jerusalem,
männen och kvinnorna satt var för sig –
någon sa att jag var vacker som en flicka**

**jag fick hålla i ett vapen
jag plockade apelsiner och sög av en soldat**

jag flöt i det döda havet, det sved i könet

**varje morgon gick jag upp klockan fem,
ställde fram frukosten och bad till gud**

**den ljumma hösten som en smekning mot ansiktet
rapphöns. rådjur. röda havets korall**

”Ät inte ditt hjärta”, uppmanar Ellen Nordmarks *COR NE EDITO/EDIT/CHILI CON CARNE*. Nyfiket tar jag mig an den 125-sidiga diktsamlingen av den 22-åriga debutanten. Vad betyder det att jag inte ska äta upp mitt hjärta? Här finns inga pekpinningar, inga narrativ att haka i, inga stora bågar. Bara självcentrerad, kaotisk, tragikomisk, jagupplösning. Jag läser om kraxande kråkor, om kroppsstympning, bläckfiskar i livmodern och natthimlar i toaletten. Det är en vilt spretande text, full av alliterationer och assonans, ibland rimmad ibland halvrimmad. Och svårciterad, inte minst då samlingen nästan till hälften utgörs av illustrationer.

Bilderna, porträtten, klottret är intimt, ofta påträngande med en tydlig *tvångsintagen-har-gjort-ett-kollage-estetik*. Det är som om de liksom drar i texten som ett magnetiskt fält, får orden att kränga, gravitera mot dem. Sammantaget förstärker det faktiskt känslan av att hålla i en text stadd i *upplösning*, ett ord som jag läser i säljbladet som följer med mitt läs-ex och som jag tar fasta på.

Men upplösning i all ära. Snarare är det vad Nordmarks dikt *inte* säger, som väcker mitt intresse. Det är när poeten träder fram, liksom avslöjar sig som lyriker som jag hajar till. Det sker till synes slumpartat och när man minst anar det:

**namnet
ska enligt etymologin**

**jag lystrar till
betyda ljus**

**i fosterstadiet lystrar människan till namnet
och metar i livmodern
efter ett djuphavsmörker**

**djuphavsmarulk
med ljus och lykta
att upplysa**

/.../

I spänningsfältet mellan det snyggt uttryckta, och vägran att just skriva snyggt, uppstår det intressanta i Nordmarks samling. Som läsare är det som att jag plötsligt får syn på mig själv. Som att dikten spottar mig i ansiktet, ”sitt inte här med dina mossiga skönhetsanspråk”, väser den. Jag blir pinsamt medveten om hur fast jag själv är i mina egna poetiska förväntningar, hur min blick dikterar min förståelse för det jag läser. *COR NE EDITO*:s styrka ligger just här, i metalagret. Hur den liksom rycker mig ur mig själv.

Med detta sagt, att hålla läsningen vid liv, genom de efter ett tag ganska tröttsamma ekvilibristiska språklekarna, är en utmaning. Av de fyra diktverken är *COR NE EDITO* tveklöst den minst njutbara att läsa. Men som debutant har Nordmark visat färg, hon har visat att hon vill mer med det snygga än att skriva snyggt. Jag ser det som en löftesrik start.

Lårskåra
Ylva Falkenheim
Ekström & Garay, 2021

Genealogi
Helena Lie
Pequod Press, 2021

Cor ne edito / edit / Chili con carne
Ellen Nordmark
Modernista, 2021

Det vackra och det fula av
Axel Winqvist
Nirstedt/Litteratur 2021